

Радіо в українському культурному просторі 20-30-х років ХХ століття (на матеріалі творчості Миколи Хвильового)

Козир О. В. , Сокорчук І. П.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Харківський національний університет радіоелектроніки
e-mail: ihor.sokorchuk@nure.ua, тел. (050) 222-69-00

This paper discusses the role of radio in the creative heritage of the Ukrainian writer and poet Mykola Khvyly'ovy. It was formulated a possible hypothesis about the origin of the pseudonym Kvyly'ovy from the Ukrainian word "khvylya" (radio waves). It is analyzed literary works of the writer in which the author is described the radio ("Syni et'udy" — "Ivan Ivanovych", "Arabesky", "Prel'udia", "Pudel' " etc). The authors of the paper note that the radio in the 20-30 years of the 20th century is an integral part of human life, evidence of this can be a detailed analysis of literary works of writers in this period.

Радіо використовується для радіотелеграфного зв'язку в Україні з 1902 року. Перші радіопередачі в Харкові можна було послухати в 1924 році. Відомо, що малопотужний передавач був встановлений в одній із кімнат Оперного театру (нині приміщення філармонії) на вулиці Римарській. Краєзнавці стверджують, що на цій же вулиці містився й Будинок радіо. Оскільки приміщення театру є значно нижчим, ніж будинок, що стояв поруч, то можна припустити, що антена стояла саме там. Микола Хвильовий до того, як оселитися в «Слові», жив у цьому будинку поруч із театром на Римарській (це підтверджує меморіальна дошка). Тож Микола Фітільов вибрав свій псевдонім, можливо, не через враження від морських хвиль («у символічному значенні хвилі води уособлюють зміни, ілюзії, збудження, чистоту, вони є прихистком драконів» [1,105]) не через постійне «хвилювання», що було притаманне його характерові, як стверджували сучасники, а через безпосередню близькість до радіо хвиль.

Образ радіо супроводжував майже всю творчість митця, якого можна вважати кращим представником літератури епохи «розстріляного відродження» («Синій листопад», «На озера», «Бараки, що за містом», «Пудель», «Сентиментальна історія», «Іван Іванович» та ін. твори). У 20-30-ті роки ХХ століття саме радіо стало невід'ємною частиною нового побуту людини. Але доступне воно було далеко не всім. Спочатку можливість скористатися новими досягненнями техніки одержали найбільш привілейовані представники суспільства, такі як «зразковий» партієць Іван Іванович із сатиричної повісті, що носить ім'я головного персонажа (1929). Письменник стверджує, що таких обивателів, як його герой не може змінити ніщо, їхні інтереси мізерні, на них не вплине ані

класична музика, що долинає з найновішого радіоприймача, ані нові ідеї (соцзмагання). Радіо в тексті з'являється 5 разів, це лише підкреслює виняткову «вибраність» Івана Івановича, який уособлює людину нового суспільства, нового побуту, але залишається при цьому великим брехуном, він не є чесним навіть із самим собою. Все, що робить він доброго, робиться про людське око, а насправді Іван Іванович вміло «переодягається», «перелицьовується» на інший лад, боячись партійної «чистки». Іван Іванович «ніжно гладить» [3,10] радіорупор своєю долонею, бо підсвідомо бажає слави й широкого розповсюдження хвалебних од про власну особу.

В етюді «Бараки, що за містом» (1923) є така метафора: «І похилила в розпуці голову моя мила Слобожанщина, щоб слухати свою зажурну осінь» [2,200]. Образ радіо поглиблює сумний настрій тексту: «А далеко **гуділо радіо** на тисячі гін про журбу нашої невеселої країни» [2,201]. В цьому тексті йдеться про виключне «озвіріння» людини, коли вона стає здатною не лише вбивати собі подібних, але й, навіть, закопувати їх живцем.

Харківський пейзаж часів Хвильового часом «прикрашало» радіо. Прикладом цьому служить етюд «Пудель» (1923) : «Тераси іподрому й **павутиння далекого радіо** поволі й рішуче зливалися з будівлями» [2,263]. Зауважимо, що радіо в тексті порівнюється з павутиною, ця метафора павутини використовується й зараз стосовно сучасного досягнення людства – інтернету. Вдруге образ радіо в «Пуделі» вживається теж метафорично, як елемент міського пейзажу: «Город відходив по шосе, а за ним **плентались** яри, іподром, **радіо**. Сизою ртуттю коливались далі» [2,264]. Радіо, яке тільки но з'явилося у побуті, чомусь «плентається», таке слово, здається можна було б ужити стосовно чогось відсталого. Радіо в тексті це те, в чому, як і в стосах паперу, може «загубитись людина», вона перестане помічати «дивне явище в житті ... – небо»[2,280], стане жорстокою.

Художні тексти Миколи Хвильового стали цікавою пам'яткою буремної епохи становлення радянської влади. Кожен твір письменника – це новий погляд на людину і на предмети, що її оточують. Письменник прагнув нам показати «барвисте життя», а значить, серед його героїв були й такі, що мліли «біля радіорупора останньої конструкції» («На озера» (1926)) [2,180]. Нас у цьому дослідженні цікавила роль радіо в епоху його зародження і становлення в Україні.

Література:

1. Турскова Т. Новій справочник символів и знаків /Таисия Турскова.- М.: РИПОЛ, 2003.- 800с.
2. Хвильовий М. Вибрані твори /Микола Хвильовий/ Упоряд. Р. Мельників.- К.: Смолоскип, 2011.- 1038с.
3. Хвильовий М. Іван Іванович // Микола Хвильовий. Твори в 2-х т. - К.- Т.2.